

Betekenis, inhoud en vorm heilig avondmaal – hervormd Werkendam wijk 1

Gemeenteavond 23-02-2023

Inleiding

Het heilig avondmaal is één van de twee sacramenten die wij als protestantse kerk kennen, naast de heilige doop. Twee praktijken met zichtbare en tastbare elementen: water, brood en wijn die geboden zijn door onze Here Jezus Christus. Sacramenten die bedoeld zijn om ons bij het evangelie, bij de heilgeheimen, bij Gods verbond met ons te betrekken. En om ons geloof, ons vertrouwen op de Here Jezus en Zijn beloften te versterken.

Voor een heel aantal gemeenteleden, belijdende leden, is het heilig avondmaal heel dierbaar en kostbaar. Op een avondmaal zondag nemen zo'n 130 tot 160 gemeenteleden deel aan het avondmaal. En wij zijn vertrouwd met de voor ons klassieke manier van avondmaal vieren: naar voren komen na de nodiging, en zittend naast elkaar aan tafel brood en wijn aangereikt krijgen, en na brood en wijn steeds een moment van bezinning, na de wijn klinkt een bijbeltekst en zingen wij een lied aan tafel.

Deze vorm en manier van vieren hebben wij, als wij kerkelijk zijn opgevoed, van jongs af aan gezien en meegekregen. Voor verreweg de meesten van ons is het de enige manier van avondmaal vieren die wij gezien hebben, die wij kennen. En voor velen voelt het dan ook als de enige manier van avondmaal vieren, of de beste manier, of de meest logische manier. En zoals gezegd, het zittend aan de tafel voorin de kerk vieren is voor velen ook een heel kostbare en dierbare vorm van avondmaal vieren. Waar wij wellicht pas na heel veel jaren van schroom en misschien nog steeds wel met schroom, met gebed in ons hart opstaan en naar de avondmaalstafel lopen.

Het avondmaal is iets belangrijks in ons geloof, en iets moois en ook heel gevoelig. Het betekent heel veel voor velen van ons.

Drie jaar geleden stond het heilig avondmaal op de agenda van meerdere kerkenraadsvergaderingen. We waren ons bewust geworden, door middel van een brief vanuit de gemeente, maar ook door gesprekken met diverse gemeenteleden en groepen zoals de jongerenkring en de belijdenisgroep, dat het heilig avondmaal in ons wijkgemeente niet ten volle functioneert zoals het bedoeld is.

Wat bedoelen wij daarmee? Daarvoor is het belangrijk iets te zeggen over de betekenis van het heilig avondmaal.

Betekenis van het avondmaal

Heel in het kort kun je in het avondmaal drie belangrijke betekenissen onderscheiden, die nauw met elkaar verbonden zijn.

1. In het avondmaal worden wij persoonlijk verzekerd van de volkomen vergeving van al onze zonden. Verzoening met God – iets tussen u en God, jou en God. (Mat. 26: 28 o.a.)
2. In het avondmaal vindt ook iets gezamenlijks plaats. We delen het avondmaal niet puur met eigen vrienden o.i.d., maar als broers en zussen in de Heer. Met zijn allen, net als bij een kerstdiner met je eigen gezin: niemand mag ontbreken, je wilt al je kinderen bij elkaar hebben. Heel verschillende mensen, die in het normale leven misschien nooit elkaar zouden ontmoeten – laat staan hartelijk contact zouden hebben,

zijn samen één aan de tafel van de Heer. Dit is in feite verzoening met elkaar – iets tussen ons allen. Samenbindend.

3. Een derde aspect in het avondmaal is de verwijzing naar de toekomst van God, de wederkomst van de Here Jezus, het ten volle aanbreken van Gods koninkrijk. Dit komt naar voren als de Here Jezus bij het laatste avondmaal zegt: ik zal na dit moment niet meer van de vrucht van de wijnstok drinken, tot op de dag wanneer Ik die met jullie nieuw zal drinken in het Koninkrijk van Mijn Vader. (Mat. 26: 29)

Wat maakt dat het heilig avondmaal bij ons niet ten volle functioneert?

In onze traditie staat de 1^e betekenis van oudsher centraal. Vergeving van je zonden, jij en God. Op die manier is het avondmaal waardevol en versterkend voor je geloof. De tweede notie, het gezamenlijke, alle belijdende leden met elkaar, krijgt in onze traditie ook wel enige aandacht, maar lang niet zoveel als die eerste. De derde notie, de toekomst van de Heer krijgt van oudsher ook niet veel aandacht.

De eerste betekenis, vergeving van uw zonden, jouw zonden, dat functioneert volop, voor degenen die meedoen met het avondmaal. In de groep gemeenteleden die dus normaliter meedoet met het heilig avondmaal zal door velen geen enkel probleem worden gezien: het avondmaal is toch mooi en goed zoals het is? Als maar in goede orde, zorgvuldig en met eerbied wordt bediend, is het helemaal goed, niks aan veranderen.

Maar vanuit de tweede betekenis, het gezamenlijke, samenbindende, de verzoening met elkaar, is het wel een probleem. Als wij beseffen dat een deel van de gemeente, een deel van de belijdende leden ook, dat normaal wel geregeld in kerkdiensten komt, soms of altijd thuisblijven als er avondmaal is. Dat is enigszins te vergelijken, met een groot gezin, waar een deel van de kinderen stelselmatig de kerstmaaltijd overslaat.

Dan moet de vraag gesteld worden: waarom? Waardoor komt dit? Wij merken dat er ruwweg twee groepen te onderscheiden zijn, van gemeenteleden die thuisblijven als er avondmaal is.

1. Een groep gemeenteleden, met soms een achtergrond in een meer behoudende gemeente, die zijn opgevoed met veel schroom en eerbied voor het avondmaal. Aan het avondmaal gaan, dat doe je niet zomaar. Dat is alleen voor kinderen van God, de uitverkoren, daar moet je eerst wel zeker van zijn. De waarschuwing dat je jezelf een oordeel zou kunnen eten en drinken, heeft bij deze groep in meer of mindere mate van jongs af aan geklonken. En als je ouders nooit aan het avondmaal gingen, dan is de stap om zelf eventueel met het avondmaal mee te gaan, begrijpelijkerwijs voor velen heel groot. Dit weerhoudt sommigen ervan überhaupt belijdenis doen, maar sommigen hebben wel belijdenis gedaan, maar hebben nooit of misschien één keer meegedaan met het avondmaal.
2. Er is ook een groep die om heel andere redenen thuisblijven als er avondmaal is. Zij ervaren niet een als zojuist beschreven geestelijke schroom om mee te doen. Maar het zit voor deze groep in de vorm van het klassieke avondmaal, voor sommigen in combinatie met de lengte van de viering en van de dienst als geheel. Diverse aspecten worden benoemd door gemeenteleden uit deze groep. De soberheid van de avondmaalsviering, de spanning die het oproept om naar voren te lopen, het gevoel bekeken te worden, de spanning van aan de avondmaalstafel te zitten, de ogen in je rug te voelen of juist als je met je gezicht naar de gemeente zit. Vanwege de plechtige sfeer de angst bij niet weinigen, de avondmaalsbeker (voorheen dan) om te laten vallen, bij stilte het gevoel dat anderen je kunnen horen kauwen, bij het rondgaan destijds van één beker gedachten en spanning rondom hygiëne, het bij meerdere tafels

na elkaar altijd best een tijdlang toeschouwer moeten zijn i.p.v. deelnemer. Verschillende gemeenteleden omschrijven het als – het klinkt misschien pijnlijk – als een soort van begrafenisstemming, in combinatie met een heel lange dienst, 's morgens regelmatig een uur en 40 à 50 minuten.

Hier kan bij gezegd worden, bij het woord begrafenisstemming: het avondmaal hééft ook te maken met een begrafenis, namelijk van Jezus. Het is dubbel; van de opstanding uit de dood worden wij blij, maar het lijden en sterven van de Here Jezus maken ook en allereerst droevig. En dat is ook niet verkeerd!

De eerste groep die wegblijft, zullen wij waarschijnlijk niet kunnen helpen met aanpassingen in de vorm van het avondmaal. Liefst zouden we met eenieder in gesprek gaan, om te praten over geloof, twijfel, schroom en aanvechting. In de hoop dat ieder gemeentelid tot belijden kan komen en ieder belijdend lid vrijmoedigheid krijgt voor het avondmaal. De tweede groep die nu wegblijft, zal voor een groot deel wél geholpen kunnen worden met aanpassingen in de vorm van het avondmaal.

Drie jaar geleden besloten wij als kerkenraad om een gemeenteavond te organiseren, om als wijkgemeente met elkaar in gesprek te gaan over het heilig avondmaal, op 2 april 2020, onder leiding van ds. Arjen Terlouw van Hervormd Bergschenhoek, tegenwoordig predikant in Boskoop. Een collega die zich grondig verdiept heeft in het avondmaal en bereid was hierover bij ons een gemeenteavond te leiden. U begrijpt: een kleine drie jaar geleden begon de coronacrisis en kon deze gemeenteavond niet doorgaan.

Wat niemand vooraf had kunnen bedenken, was dat wij vanwege de coronacrisis, noodgedwongen andere vormen van avondmaal zijn gaan hanteren.

- Thuis online meedoen met het avondmaal, met eigen brood en wijn. Voor sommigen een brug te ver, voor anderen juist heel bijzonder.
- In plaats van naar de avondmaalstafel komen, brachten de eerste x aantal avondmaal diensten waarin wij weer samen kwamen, de diakenen het brood en wijn door de rijen, toen de rijen stoelen nog verder van elkaar stonden. Ook weer een andere beleving.

Velen van ons hebben rond die diensten er met elkaar over gepraat, hoe we dit ervaren hebben: als mooi, prettig, helpend om het sacrament te ervaren, of juist niet. En waarom dan: wat miste je, of wat leidde af.

Nu en de toekomst.

Momenteel hebben wij alweer enkele avondmaal zondagen kunnen vieren, met vrijwel alles weer bij het oude.

- Het grootste verschil met vroeger, is het gebruik van kleine, persoonlijke cupjes i.p.v. grote bekers waar tientallen mensen uit dronken. Bijna iedereen lijkt hier vrede mee te hebben, dat dit zo blijft, vanwege gedachten aan hygiëne, die bij sommigen voor de crisis al leefden. Wij horen niemand erover, dat dit facet echt afbreuk doet aan de beleving van het avondmaal, al blijft de symboliek van de grote beker mooi.
- Een verschil met voorheen dat ook is gebeven, is het gebruik om met het eten van het brood en drinken van de wijn, te wachten om dit met elkaar gelijktijdig te doen. Dit versterkt de beleving van het gezamenlijke, de tweede betekenis van het avondmaal, het samenbindende.
- Een ander verschil ten opzichte van voorheen, is dat tegenwoordig doorgaans de organist speelt tijdens de aanloop naar tafel, maar ook tijdens het rondgaan en eten van het brood, en tijdens het drinken van wijn en de momenten van bezinning. Dit

vermindert qua beleving enigszins de soberheid en gevoel van begrafenisstemming, ten opzichte van de stilte tijdens die momenten, voor maart 2020.

Toch is hiermee het probleem niet verdwenen. De aantallen avondmaalgangers zijn weer ongeveer op het niveau van drie jaar geleden. Ongeveer dezelfde groepen als 3 jaar geleden blijven weer weg bij het avondmaal. En blijft een pijnlijke waarheid, dat ook nu nog, de meeste jonge gemeenteleden, ook in de belijdenisgroep, ook in de jongerenkring, ook in de diverse bijbelkringen, aangeven zich niet aangetrokken te voelen tot het avondmaal. En daarmee soms ook zich niet aangetrokken te voelen tot het doen van belijdenis. Terwijl sommigen van hen wél ervaringen hebben van meedoen met het avondmaal in andere gemeenten of op de Pinksterconferentie van stichting Opwekking, met andere vormgeving van het avondmaal en heel andere beleving. Wat dan door hen als veel positiever ervaren is, dan de klassieke avondmaalsviering aan tafel zoals bij ons gebruikelijk.

De eerste betekenis: verzoening tussen individu en God, blijft belangrijk en sterk aanwezig, ook bij andere vormen. Maar als door andere vormen en andere beleving er in totaal méér gemeenteleden komen en meedoen met het avondmaal, wint de tweede betekenis, het gezamenlijk vieren en het samenbindende met méér broeders en zusters aan kracht en beleving.

In een artikel op <https://protestantsekerk.nl/verdieping/het-sacrament-van-het-heilig-avondmaal/> is te lezen over de betekenis maar ook over de verschillende vormen waarmee er in de PKN avondmaal gevierd wordt. Ik citeer: “Er zijn verschillende liturgische vormen waarmee de gemeenten die behoren tot de Protestantse Kerk het Heilig Avondmaal bedienen. In een deel van de gemeenten komen de gemeenteleden naar voren naar de avondmaalstafel om het Heilig Avondmaal te ontvangen. In andere gemeenten wordt het Heilig Avondmaal aan gemeenteleden op hun eigen plaats in de kerk bediend, waarbij brood en wijn worden doorgegeven door de banken- of stoelenrijen. Ook zijn er gemeenten waarin gemeenteleden het Heilig Avondmaal ontvangen in een (halve) kring rond de avondmaalstafel, of waar gemeenteleden plaatsnemen aan tafels waaraan hun het Heilig Avondmaal wordt gereikt.”

De eerstgenoemde manier, het naar voren komen om staand het heilig avondmaal te ontvangen en weer terug te lopen naar je zitplaats, is in de brede wereldkerk gezien, de meest voorkomende manier van heilig avondmaal naar het schijnt. Het zogenoemde lopend avondmaal. Eerst klinken de vertrouwde instellingswoorden en de woorden ‘het brood dat wij breken is de gemeenschap met het lichaam van Christus, neem, eet, gedenk en geloof’, en zo verder, waarna de eersten kunnen komen en rij voor rij kan aansluiten en naar voren komen. Bij het persoonlijk ontvangen van brood van de voorganger en wijn bij een diaken, klinken dan doorgaans de woorden: het lichaam van Christus, voor jou vergoten. En: het bloed van Christus, voor jou vergoten.

Vanuit de diaconie willen wij voorstellen, vanwege de geestelijke behoefte en beleving van de tweede genoemde groep gemeenteleden die het avondmaal tot dusverre vermijden, om enkele ochtenddiensten op avondmaal zondag het avondmaal zo vorm te geven. In de avonddiensten dan altijd, de gebruikelijke, klassieke vorm van avondmaal zoals wij die van oudsher kennen. En wat ons betreft blijft dat ook zo. Voor degenen onder ons, die een sterke voorkeur hebben en houden voor de klassieke vorm.

Verdere gedachten hierbij zijn,

- Dat het stukje brood en cupje wijn, dan niet ter plekke direct gegeten en gedronken worden, maar meegenomen worden terug naar de stoel, waar iedereen wacht, tot iedereen weer zit, en wij net zoals nu, met elkaar, gelijktijdig kunnen eten en drinken.
- Voor gemeenteleden die slecht ter been zijn, zullen wij vragen dat degene die naast hen zit of elders dichtbij, brood en wijn meenemen voor diegene. Ook kan een diaken rondkijken en desgewenst brood en wijn brengen bij enkele gemeenteleden die slecht ter been zijn.
- De organist speelt op het orgel tijdens het lopen en ophalen van brood en wijn.
- Logistiek leent het ene kerkgebouw hier zich wellicht beter voor dan het andere kerkgebouw, hier wordt gedetailleerd over nagedacht.

Na twee dergelijke avondmaals-ochtendiensten organiseren wij graag een gemeenteavond met zoveel mogelijk gemeenteleden, om met elkaar in gesprek te gaan, over hoe wij dit met elkaar ervaren hebben, en of wij hier ook mee verder zouden willen in de toekomst.

Het is heel belangrijk en waardevol, ook nu al, met elkaar in gesprek te gaan hierover, juist ook met gemeenteleden die het avondmaal heel anders beleven dan wij zelf. Opdat er groei en toenadering mag zijn in onze wijkgemeente, en het sacrament vruchtbaar mag zijn, óók door gesprek van hart tot hart over het heilig avondmaal.

De diakonie en ds. Guido van der Neut,
Namens de wijkkerkenraad wijk 1.